

духоўным, як і ў кнігах рэлігійнага зместу. Толькі тады, калі душа чалавека напоўнена і нават перапоўнена жаданнем рабіць дабро, калі розум накіраваны на стварэнне, тады ёсць вялікі сэнс у жыцці, тады чалавек кланяецца ўсяму святому і жывому — «Хаце» і «Агароду», «Вуліцы» і «Базару», «Гарыні» і «Ветру», «Школе» і «Часу», «Маці» і «Богу».

Такім чынам, далёка не кожны аўтар мае ў сваёй творчай скарбонцы такія жанрава разнастайныя, тэматычна разнапланавыя творы, як Г. Марчук. Самабытнасць і вышыня таленту пісьменніка, глыбіня і непаўторнасць яго душы ўвасобіліся праз каларытнае беларускае слова ў п'есах, апавяданнях, раманах, навелах, афарызмах, канонах, казках, сцэнарыях. Асабліва цікавую старонку ў творчасці пісьменніка ўяўляюць «Давыд-гарадоцкія каноны», паколькі названы жанр (навела-канон) з'яўляецца рэдкім і нават выключным у сучаснай беларускай літаратуры. Г. Марчук здолеў сказаць сваё адметнае слова пра «малую» радзіму — беларускае Палессе з яго самабытным укладам жыцця, адметнымі звычаямі і традыцыямі, звярнуўшыся да жанравай формы навелы-канона з яе духоўным, сакральным сэнсам.

Спіс крыніц

1. *Белая, А. І.* Вывучэнне творчасці Георгія Марчука ў школе / А. І. Белая // Беларус. мова і літаратура. Серыя «У дапамогу педагогу». — 2009. — № 2. — С. 26—32.
2. *Лугоўскі, А. І.* Слоўнік студэнта-філолага па методыцы выкладання беларускай літаратуры / А. І. Лугоўскі. — Мінск : БДПУ, 2006. — 127 с.
3. *Макарэвіч, А. А.* Кароткі літаратуразнаўчы слоўнік / А. А. Макарэвіч. — Мінск : Выш. школа, 1969. — 565 с.
4. *Міншчанчук, М. І.* Беларуская літаратура XX стагоддзя : вуч. дапаможнік / М. І. Міншчанчук, І. С. Шпакоўскі. — Мінск : Выш. школа, 2001. — 352 с.
5. *Сенькавец, У. А.* Вывучэнне творчасці Георгія Марчука ў 11 класе / У. А. Сенькавец // Родн. слова. — 2009. — № 12. — С. 78—81.

К. Ф. Талкун

Навуковы кіраўнік — Т. М. Пучынская
Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

ПРАБЛЕМА ЧАЛАВЕЧАГА ШЧАСЦЯ Ў ТВОРЧАСЦІ МАКСІМА ТАНКА І АРКАДЗЯ КУЛЯШОВА

Сапраўдная паэзія — пакутлівая споведзь. Незвычайны спляў «пропаведзі і споведзі», глыбока ўзрушанай лірыкі і палымянай трыбуннай публіцыстыкі ўяўляе сабою паэзія народных паэтаў Беларусі Максіма Танка і Аркадзя Куляшова. Вынік іх творчасці — сапраўды глыбокая грамадзянская лірыка самай высокай пробы.

Паэты пражылі вялікае і няпростое жыццё, насычанае рознымі, у тым ліку і драматычнымі падзеямі. Яны прайшлі нялёгкімі франтавымі дарогамі ваеннага часу, заўжды падзяляючы лёс і трывогі свайго народа. Максім Танк і Аркадзь Куляшоў — паэты з абостраным пачуццём праўды, справядлівасці, шчырасці, дабрыні.

Абодва паэты прыйшлі ў літаратуру імкліва і ўпэўнена. Яны з'яўляюцца і філосафамі, якія імкнуцца паказаць складанасць і супярэчлівасць жыцця, і публіцыстамі, выказваючы свае погляды на сусвет, і лірыкамі, якім даступны таямніцы чалавечай душы [1, с. 78].

Максім Танк і Аркадзь Куляшоў аднолькава імкнуцца знайсці адказ на філасофскае пытанне, што ж такое шчасце, у чым сэнс чалавечага жыцця. Яны сцвярджаюць, што шчасце — гэта той свет, што знаходзіцца побач, тое гарманічнае, сапраўднае, шчырае, людскае, вечнае, без чаго не можа існаваць чалавек. Паэты знаходзяць уласны адказ на складанае пытанне быцця. Прыкладамі могуць служыць вершы М. Танка «Шчасце» і А. Куляшова «Спакойнага шчасця не зычу нікому...».

Максім Танк нічога новага, здаецца, не сказаў пра сутнасць чалавечага шчасця, яго погляды адпавядаюць народнай традыцыі сцвярджэння простых і разам з тым мудрых ісцін. Шчасце — гэта «адвечная праца, гэта крута пасоленая луста хлеба на сталі, гэта родны небасхіл і зямля наша, гэта мацнейшая ад смерці дружба, і, канешне ж, шчасце — гэта песня, гэта далучэнне да мастацтва, да прыгажосці» [5, с. 69]. На думку М. Танка, калі чалавечы жыццё хуткапыннае, дык гэта азначае, што нельга марна траціць час, трэба не чакаць шчасця, а настойліва шукаць яго, вучыцца бачыць гармонію і ісціну ў паўсядзённых простых рэчах.

Майстэрства М. Танка захапляе здольнасцю паэта шырока ахапіць з'явы, энцыклапедычна падабраць жыццёвую інфармацыю ў вершы. Паэт удала спалучае глыбіню думкі з класічнай прастасцю яе ўвасаблення. Такім жа шляхам ідзе і А. Куляшоў. Сэнс яго верша «Спакойнага шчасця не зычу нікому...» даволі прасты па форме, але ў той жа час глыбокі па змесце. Спакойнае пастаяннае шчасце — адсутнасць яго. «Атлусцелае» сэрца не ўспрымае «неспакой» прыроды, часу, самой асобы. Чалавек шчаслівы ў дзеянні, у кіпенні страстей, у вечных пошуках ісціны, сэнсу, праўды, дабра, характа [3, с. 149]. Пра чалавечы шчасце А. Куляшоў гаворыць дастаткова часта, зноў і зноў сцвярджаючы, што людзі не павінны, не маюць права быць нешчаслівымі. Вось чаму паэту здаецца надзвычай важным людское спачуванне, якое здольна тварыць цуды. І наадварот, самым вялікім няшчасцем бывае страта чалавечага даверу [2, с. 221].

Верш «Спакойнага шчасця не зычу нікому...» — тонкі і складаны лірычны твор. Багатыя, ёмістыя сваёй асацыятыўнасцю і абагульненасцю вобразы, вытокамі якіх паслужыла вусна-паэтычная творчасць, даюць вельмі багаты матэрыял для роздуму над прызначэннем чалавека, над сэнсам яго жыцця. Галоўная думка твора — чалавек павінен быць актыўным, нястомным, неспакойным, упартым і, нарэшце, чалавечным. Такая ідэя выяўляецца шляхам выключнага лаканізму, экспрэсіўнасці, афарыстычнасці мовы. Рытарычнае пытанне «навошта?» надае знітанасць разнастайным вобразам-асацыяцыям, якія выяўляюць глыбокую філасофскую думку, паэтычны наказ сучаснікам [4, с. 53–54].

Такім чынам, можна сказаць, што Максім Танк і Аркадзь Куляшоў, знайшлі адказ на пытанне, што такое шчасце, яны дапамагаюць і сваім чытачам зразумець яго сэнс. Паэты заклікаюць быць актыўнымі, нястомнымі ў жыццёвых пошуках і памкненнях, бачыць радасць кожнага дня, святло паўсядзённых рэчаў і з'яў.

Спіс крыніц

1. Бельскі, А. І. Вывучэнне творчасці пісьменнікаў: класікі і сучаснікі ў школе : вучэб. дапам. / А. І. Бельскі. — Мінск : Аверсэв, 2005. — 352 с.
2. Бугаёў, Д. Паэзія Максіма Танка / Д. Бугаёў. — Мінск : Беларус. навука, 2003. — 311 с.
3. Бярозкін, Р. Аркадзь Куляшоў. Нарыс жыцця і творчасці. / Р. Бярозкін. — Мінск : Нар. асвета, 1978. — 192 с.
4. Міцкевіч, У. А. Аркадзь Куляшоў у школе / У. А. Міцкевіч. — Мінск : Нар. асвета, 1979. — 80 с.
5. Мішчанчук, М. І. Беларуская літаратура на сучасным этапе : літаратурна-крытычныя артыкулы / М. І. Мішчанчук. — Мінск : Выш. школа, 1978. — 144 с.

І. С. Чуносава

Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

ЖАНРОВАЯ АДМЕТНАСЦЬ КНІГІ ЯНКІ СІПАКОВА «ВЕЧА СЛАВЯНСКІХ БАЛАД»

Жанравая спецыфіка літаратуры цікавіць даследчыкаў яшчэ з часоў Арыстоцеля. Пытанні жанравай тыпалогіі, «жанравага мыслення» (А. Андрэеў) даследаваліся ў навуковых працах Я. Барычэўскага, М. Бахціна, В. Бялінскага, А. Весаюўскага, М. Гарэцкага, У. Гніламёдава, М. Мішчанчука, М. Палякова, Г. Паспелава, В. Рагойшы і інш.

Мэта дадзенай работы — вызначыць праяўленне тыповых і індывідуальна-аўтарскіх прымет літаратурнага жанру ў кнізе Я. Сіпакова «Веча славянскіх балад» (1973, 1988) і патлумачыць, якія крытэрыі абумоўліваюць жанравую дыферэнцыяцыю мастацкіх твораў.

Галоўнай прыметай літаратурнага жанру можа выступаць «прыналежнасць да таго ці іншага роду». У сваю чаргу, кожны літаратурны род характарызуецца адметнай арганізацыяй маўлення (вершаванай або пражайнай), наяўнасцю традыцыйнага пафасу і сюжэта [2, с. 288]. У «Слоўніку літаратуразнаўчых тэрмінаў» падкрэсліваецца, што «ў аснове кожнага жанру ляжыць больш або менш пэўны змест, характар адлюстравання гэтага зместу, асаблівасці кампазіцыі, архітэктонікі» [4, с. 58]. Жанравую асаблівасць мастацкага твора абумоўлівае, на думку М. Мішчанчука, і пастаўленая пісьменнікам задача — «паказаць з'явы і факты, <...> выхаваць, навучыць чытача нечаму, звярнуць увагу на недахопы, з хваляваннем перажыць убачанае і заклікаць да такога перажывання іншых, <...> раскрыць філасофскі змест таго, што апынулася ў полі зроку» [5, с. 165].

Як ужо адзначалася, адна з самых важных жанравых прымет — прыналежнасць да таго ці іншага літаратурнага роду. Балада — твор ліра-эпічны, таму перш за ўсё трэба гаварыць пра жанр, дзе адбываецца злучэнне адзінства эпічнага і лірычнага. Гэту асаблівасць падкрэсліваў Я. Барычэўскі: «Яе [балады] галоўная асаблівасць — у зусім арыгінальных адносінах апавядальніка да свайго сюжэта... Аўтар балады, як эпічны паэт, апісвае нейкія жыццёвыя падзеі, але ён перажывае іх як лірык. Два пачаткі — апавядальны і лірычны — арганічна зліты ў баладзе» [5, с. 116].

Эпічнасць кнігі «Веча славянскіх балад» праяўляецца ў маштабнасці ахопу падзей. «Гэта спроба стварэння манументальнага беларускага эпаса...» [3, с. 682]. Але, магчыма, не толькі ўласнабеларускага, а агульнаславянскага. Шляхам рэтраспекцыі аўтар узнаўляе гісторыю славян з сярэдзіны XX стагоддзя да праславянскіх часоў, у баладах раскрываюцца многія лёсавызначальныя факты жыцця славянскіх плямёнаў і народаў: венедаў, антаў, дулебаў, чэхаў, македонцаў, чарнагорцаў, палякаў, балгар, сербаў, беларусаў. Другая сусветная вайна, Сялянскае паўстанне 1863—1864 гадоў, узнікненне кнігадрукавання, татара-мангольская навала, Грунвальдская бітва, узнікненне славянскай пісьменнасці, хрышчэнне Русі — вось далёка не поўны пералік гістарычных падзей, якія адлюстроўваюцца ў зборніку. Кожная з балад можа ўспрымацца як асобны мастацкі твор, а ўсе яны, аб'яднаныя ў адну кнігу, дазваляюць стварыць цэласнае эпічнае літаратурнае палатно.

Героі Я. Сіпакова — звычайныя людзі (прадстаўнікі народа) і рэальныя гістарычныя асобы (Я. Гус, К. Каліноўскі, М. Капернік, Ф. Скарына, браты Кірыла і Мяфодзій). У ідэалізаванай форме аўтар услаўляе гераічныя паводзіны людзей, якія абараняюць гонар, незалежнасць свайго народа ці смела адстойваюць сваю грамадзянскую пазіцыю: К. Каліноўскі гіне «за вольную волю і вольны народ», Ф. Скарына рызыкуе дзеля